

Derleme Makale / Review Article

Stoa Felsefesinde Doğayla Bütünleşip Kayalaşan Bilgenin Düşündürdükleri

The Thoughts of the Sage Who Integrates with Nature and Becomes Rock in Stoic Philosophy

Şule GECE ¹

Geliş/Received:06.06.2022

Kabul/Accepted:03.08.2023

“Bizi gerçekten korkutan ve umutsuzluğa düşüren şey dışımızdaki olayların kendileri değil, fakat bizim onlar hakkındaki düşüncelerimizdir.” (Epiktetos)

Öz

Bu çalışma, Helen Roma felsefesinin en etkili okullarından olan Stoacı Okulu ve bu okulun başlıca düşünürlerini; bilgelik, erdem ve doğayla ilişkileri bakımından inceleme amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmada, Stoacı okulun kendilerinden önceki İlk Çağ doğa filozofları ile Platon, Sokrates ve Aristoteles etkisi hissedilen düşüncelerinde, en etkili çalışma alanlarından olan etik öğretilerinin nasıl geliştirdiği ve bilgelik, akıl ve doğa ilişkisi içinde insanın kendi doğasıyla dışsal doğayı uyumlu hâle getirme çabalarının izleri sürülmeye çalışacaktır. Özellikle Roma Stoacılığının etkisinin belirgin hâle geldiği son dönemlerde gerek yaşamları gerekse düşünceleri aracılığıyla bu döneme katkı sağlayan ünlü Stoik düşünürlerin düşünceleri doğa, akıl, bilgelik, erdem açısından ele alınıp değerlendirilecektir. Dinginlik ve ölçülülüğün öne çıkarıldığı temel erdemler vasıtasıyla insanın doğayla nasıl bütünleşip onun bir parçası olmaya yönlendirildiği temel metinler aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Stoa okulu, bilgelik, Epiktetos, Seneca, Marcus Aurelius

Abstract

This study aims to analyze the Stoic School, one of the most influential schools of Hellenistic Roman philosophy, and its main thinkers in terms of their relations with wisdom, virtue and nature. The study will try to trace how the Stoic school developed their ethical doctrine, which is one of their most influential fields of study, and how they tried to harmonize their own nature and external nature in the relationship between wisdom, reason and nature, in the thoughts of the Stoic school, which were influenced by the natural philosophers of the First Age and Plato, Socrates and Aristotle. Especially in the last periods when the influence of Roman Stoicism became evident, the thoughts of the famous Stoic thinkers who contributed to this period through their lives and thoughts will be discussed and evaluated in terms of nature, reason, wisdom and virtue. It will be tried to illuminate through basic texts how human beings are guided to integrate with nature and be a part of it through the basic virtues in which calmness and moderation are emphasized.

Keywords: Stoic school, wisdom, Epictetus, Seneca, Marcus Aurelius

1. GİRİŞ

İnsanın kendisi ve başkaları için iyiyi ve mutluluğu istemesi elbette gereklidir. Bunun için kendi içimize ve içsel doğamıza dönüp derinlemesine düşündüğümüz zamanlarda, insanın kendisi ve başka insanlar için istediği iyilik ve mutluluk isteğinin temelinde bulunan “en yüksek iyiyi” ne şekilde tasarlaması ve olanın ötesinde olması gereken olarak kurması gerektiği hususunda bir

¹ Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Kırıkkale-Türkiye. E-posta: gecesule@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5668-9335

felsefe okulunun düşüncelerinin herkese rahatlatıcı ve umut verici geleceği düşünülmektedir. Felsefe tarihinde, bir ara evre ya da bir geçiş dönemi olarak İlk Çağ ve Orta Çağ dönemleri ile felsefeleri arasında varlık bulan bu döneme Helenistik Dönem veya Helen-Roma Dönemi Felsefesi denilmektedir. Son yıllarda, söz konusu okulun düşünürlerinin kişisel yaşam yolunda ne derece önemli öğütler verdiğini gösteren kitap çevirilerinin yaygınlık kazanması, bu son derece sakin ve dingin felsefenin yaşanan sıkıntılı ve hızlı dönemlere ferahlık veren akliselim telkinlerle okuyucuyu buluşturabilir.

Helen Roma felsefesinin iki büyük okulundan olan Stoa Okulu ya da felsefesi, Epikür Okulu veya Epikürosçuluğun karşısında fizik, mantık ve etik alanında kendine özgü düşünceleriyle dönem üzerinde oldukça kalıcı düşünsel etkiler yaratmıştır. “Kıbrıslı Zenon’ un (MÖ 336-264) kurucusu olduğu Stoacılık; felsefe tarihinde, İlk Çağ’ın Platon ve Aristoteles gibi iki büyük filozofundan sonra adı en çok anılan okullardan biri olarak sadece kendi döneminde değil daha sonraları Hristiyan-Roma dünyasında da temsil edilmiş ve fizik mantık görüşlerinin yanında daha çok mutluluk, erdem ve bilgelik üzerine düşünceleriyle ahlak alanında etkili olmuş bir okuldur” (Gündoğan, 2018, s.130). Bu dönemin etik alanı üzerinde baskın olan söylemlerini dönemin kaotik havasıyla ilişkilendirmemiz mümkündür. Site devletlerinin güvenilir ve iç içe olan yaşamının uzun süren savaşlar, yıkımlar ve İmparatorluklar gibi büyük toplumsal yaşamlara değişim ve dönüşümü, insanların bilindik, stabil ve devam eden yaşamının kesintiye uğraması nihayetinde belirsizlik güdülerinin ağır varoluşsal etkilerini beraberinde getirmektedir. İnsan yaşamının belirsizlik karşısındaki umutsuzluk, bocalama ve dönüşümü, yabancılaşmayı da beraberinde getirmektedir. İnsanın yavaş ve olağan dönüşümün tanıdık ve bildik dünyasından uzaklaşması kaygı, korku, endişe ve iç sıkıntısına zemin hazırlamaktadır. Stoa Okulu ve Epikür Okulu işte böyle bir dönemde etik alanına yoğunlaşarak, insanın bu kaygı durumunu ve yabancılaşmayı aşıp mutlu olabileceği bir yaşamı nasıl sürdürebileceği sorununa odaklanmıştır.

2. STOA OKULUNDA BİLGELİK

İyi, mutlu, sağlıklı ve huzurlu bir yaşam için dinginliği ve doğaya uygun yaşamayı tavsiye eden Stoa okulu, insanın sadece dış doğayla değil, iç doğasıyla da uyumlu bir yaşam sürebilirse mutluluğa ve dinginliğe erişebileceğini ve bilgelik yolunda yürüyerek mutlu olabileceğini belirtmiştir. Bu anlamda doğada her şeyin bir akış, bir değişim, dönüşüm ve akılsallık (logos) yolunda ilerlediğini söyleyerek Herakleitos’un öğretisini temel almışlardır. Aynı zamanda Herakleitos’un, evrenin özünün ateş olduğu arkhesi de yine öğretinin başlangıç noktasında kabul edilmiş ve dönüşüm her şeyin temeli sayılmıştır. “Herakleitos’u izleyen Khryssippos,

ögelerin birbirine dönüşmesini yoğunlaşma ve seyrelme süreci olarak düşünür. Ateş, ilkin havaya, sonra suya ve nihayetinde toprağa dönüşür. Çözülme süreci ise tersine işler; toprak ilkin su, sonra hava ve son olarak ateş hâline gelir” (Stock, 2021, s.68). Böylece doğa ve onun içindeki dönüşüm hem Stoacılar hem de Epikürcüler için temel bir prensip olarak kabul edilmiştir. Bu temel kabul, iki okulun da fizikte materyalist bir yapıya sahip olmalarına sebep olmuştur. Doğanın ve içindeki temel ögelerin vazgeçilmezliği kutsallığın doğaya, bedene ve doğal öğelere indirgenmesine yol açmıştır. “Okulda yaşantısı boyunca değişmez kalan ana öğretiler kozmik determinizm (belirlemecilik) ve insan özgürlüğü ile ilgilidir. Zenon, rastlantı diye bir şey kabul etmez. O, doğanın akışının doğal yasalarla belirlendiğine inanır. Herakleitos’ta olduğu gibi temelde yalnız ateş vardır. Sonra sırasıyla hava, su ve toprak yavaş yavaş ortaya çıkmıştır fakat er geç bir kozmik yanma olacak, her şey yine ateşe dönüşecektir (Özgüney, 2017, s.21). Bu dönüşüm ve değişimin yapıcılığına inanan Stoa Okulu, doğayı insanların önem vermesi ve saygı duyması gereken önemli bir yapı olarak kabul etmiştir. “Doğa, insanların saygı göstermekle ve hatta pek çok durumda taklit etmekle kazançlı çıkacakları ahenkli bir bütünlük teşkil eder” (Fery, 2017, s.28). Bu ahenkli yapıya uyum sağlamak ve onu kendi içindeki ahenkli yapıyla yani logosla anlamaya çalışmak bütünlüğü daha da kuvvetlendiren bir belirteç olarak görülmüş ve insanın mutlu yaşaması için en uygun yol olarak değerlendirilmiştir. Akla ve doğaya uygun yaşamının bilgece bir yaşam olduğuna inanan Stoa Okulu ve düşünürleri bu şekilde eylemde bulunan insanın yanılgıya düşmeyeceğini ve mevcut olayları dinginlikle karşılayacağını belirtmişlerdir. “Doğayı olduğu gibi kabul etmeyi ve ona uygun eylemde bulunmayı gerektiren bu mutlulukçu anlayış, bilge insanın doğa içindeki yerini kabullenmeyi ve kaderin karşısına çıkardığı her şeye tevekkül içinde rıza göstermeyi ortaya çıkardığı için bir çeşit çilecilik (ascetizm) olarak da değerlendirilmiştir” (Gündoğan, 2018, s.31). Bu çeşit bir çilecilik, okulun temellerinin dayandığı kol Sokratesçi Okullardan Kynik öğretiyeye ve Diyojen’e götürülebilir. Gerçi Zenon, okulun tamamıyla çileci bir yaşam temelinde devam edemeyeceğinin farkına vardığı için çileci yaklaşımı yumuşatmayı uygun bulmuştur. “Kinizm adı Antik Çağ’da farklı şekilde açıklanmıştır, ama kesinlikle Grekçe ‘kyon’, ‘köpek’ sözcüğüyle ilişkilidir. Kinikler orta hâlli çağdaşlarının gözünde köpek gibi davranan insanlardı ve onların da alaya alma amacını taşıyan bu adı benimsediği, âdeta saygın bir ad hâline getirdiği tahmin edilir” (Luck, 2011, s.15). Toplumsal yaşam ve değerleri önemsemeyen kinikler için yeme, içme, uyuma, zenginlik, mevki gibi hiçbir değer yaşamda gerekliliği yoktu ve bundan dolayı da küçümseme ile karşılanmalıydı. Dolayısıyla çağdaşları tarafından yok sayılma ve küçümsemeyi önemsemeyen Kinikler, kendileri ile uzlaşım içinde

yaşamış ve gerekliliği kendileri için yeterli olanın da azıyla sınırlandırmışlardır. Onlar için en iyi ve mutlu yaşam, erdemli ve zorunlulukların gölgelemediği bir yaşamdır. Bu amaçları Stoa Okulu tarafından da benimsendiği için benzer bir yaşam geleneğini paylaşmışlardır.

“Bu yüzden Kinizm erdemini kısaltılması diye tanımlanır. Kitionlu Zenon da böyle yaşıyordu. Onlar kanaatkâr bir yaşamı vaaz ediyor, sadece açlığı giderecek kadar yiyecekle yetiniyor ve harmanı giyiyorlardı. Zenginliği, itibarı, soyluluğu hor görüyorlar; kimi zaman sadece yeşillikle besleniyor, genellikle sadece soğuk su içiyorlardı. Herhangi bir kulübede veya Diogenes gibi fiçılarda barınıyorlardı. Diogenes ‘Hiçbir şeye ihtiyaç duymamak Tanrı’ya özgüdür, çok az şeye gerek duymak Tanrı’ya benzemektir’ diyordu” (Luck, 2011, s.18-19). Kuşkusuz bu şekilde hiçbir dış etkene bağlı kalmayan kinikleri, kendilerini özgür ve erdemli olarak nitelendirmişlerdir. Bu geleneği hoca öğrenci ilişkisi içinde devam ettiren okul, ahlaki yaşamın güzelliğini, hazlarla dolu bir yaşamdan üstün görerek öğrencilerine aktarmışlardır. “Stoa Okulu, Sokrates döneminden başlayıp hoca öğrenci ilişkisi yoluyla uzun yıllar taşınmış bilgiler ışığında Zenon önderliğinde kurulmuş bir okuldur. Zenon’un hocası Krates, Krates’in hocası Diyojen, Diyojenin hocası Antisthenes ve Antisthenes’in hocası ise Sokrates’tir” (Karadayı, Dinçşahin, 2021, s.15). Erdemi kendilerine temel kabul eden Sokrates ve öğrencilerinin Stoa Okulu’nun gelişimi açısından önemi tartışılmazdır. Sokrates’in öğrencisi Platon, Akademia’yı kurarak kendi döneminin sistematik düşünce ve erdem geleneğine katkıda bulunurken, Sokrates, Platon ve Aristoteles geleneği ve düşüncesinin Stoa Okulu için katkısı asla inkâr edilemez. Aynı şekilde dönemin düşünsel bakış açısı bu ünlü düşünürlerin düşünceleri ekseninde şekillenmiş ve devam ettirilmiştir. Helen ve Roma düşüncesi bu anlamda kendinden önceki okullar ve düşünce geleneğine bağlı kalmış etik alanındaki bakış açısıyla Orta Çağ Hristiyan düşüncesine önemli katkılar sağlamıştır. Etik alanında özellikle dinginlik, sakinlik ve ölçülülük erdemleriyle beliren Stoacı bilgelik, olaylar ve durumlar karşısında aşırı tepki vermemeyi ve gerektiğinde bir kaya gibi doğanın içinde sert ve olduğu gibi kalabilmeyi öğütler. Bir kaya parçası doğanın hüküm süren akışında aşınsa da dayanıklı ve tek başına durabiliyorsa bilge insan da o şekilde acılar ve yokluklar karşısında dingin şekilde tek başına durabilir. Bunun için her şeyin olduğu gibi olduğunu kabul eden insan, ancak bilge ve mutlu olabilir. “Olaylar ve insanlar bizim onların olmasını arzu ettiğimiz gibi ya da gördükleri gibi değildir. Onlar oldukları gibidir” (Epiktetos, 2019, s.12). Dolayısıyla özellikle bütün Stoacı düşünürler, dıştan gelen etmenlerde akla(logosa)uygun eylemi en doğru eylem olarak kabul ederler. Örneğin Seneca “İnsan aklını ölçülü biçimde kullandığı takdirde, tehlikede olduğu anda bile mutlaka bir çıkış yolu bulabilir. Başlarına gelen herhangi bir olay karşısında ne yapacağını şaşırın insanlar doğruyu seçmekten

yoksun zavallı insanlardır” (Seneca, 2014, s.18) demiştir. Yine Roma Stoacılığından Marcus Aurelius, insana sıkıntı veren talihsiz durumlarda bile bunların kalıcı olmayacağını idrak eden insanın, sağduyusu yerinde insan olduğunu belirtmiştir. “Sağduyunu yeniden bul, kendine gel, uyku durumundan çıkar çıkmaz, seni üzen şeylerin düş olduğu bilincine var, bir kez uyanınca da önceden gördüğün gibi gör her şeyi” (Antoninus Aurelius, 2016, s.61). Yaşamda, insanın bir düş içinde olduğunu ve talihsizliklerin akılla, iradeyle ve yaşamı olduğu gibi kabullenme ile kolaylıkla aşılacağını belirten düşünürler, kendi yaşamlarında da sadeliği ve ölçülülüğü benimsemişlerdir. Türk kültüründe de olan “insana dayanamayacağı yükün verilmeyeceği” inancı en somut ve doğal örneğini Stoa Felsefesi’nde bulur. Doğa, insana ancak yükleyebileceği kadarını verir ve bir şey gerçekleşiyorsa bu aslında yaşamın akışı içinde gerçekleşmesi gereken bir iyiliktir. “Tüm olaylar parçası bulunduğu evrensel dünyaya gerekli ve yararlıdır. Doğanın her parçası için iyilik, evrensel doğanın taşıdığı ve kendi varlığına özgü olan şeydir” (Antoninus Aurelius, 2016, s.14). Dolayısıyla, Stoacılar için varoluşsal düzlemde, doğadan gelen hiçbir şey kötü ve gereksiz değil yaşanılabilir ve iyidir. Doğayla bütünleşip kozmostaki düzeni, mükemmelliği görmek, tanımak bütün Stoa düşünürleri için önemlidir. “Duyarlı, evrendeki olguları derinden kavrayacak zekâsı olan bir insan, ikincil sonuçlar olarak ortaya çıkan şeyler arasında bile, kendine özgü çekiciliği olmayan neredeyse hiçbir şey bulamaz” (Antoninus Aurelius, 2019, s.16). Dolayısıyla insanın dış doğasını iç doğasıyla uyumlu kılması ve başına gelen her olayda iyilik ve güzellik araması, evrenin gizemlerini anlamasına yarayacak bir rehber olacaktır. Bilge kişinin de önemli bir özelliği olarak görülen dış olaylardan etkilenmeme, özellikle Seneca’nın metinlerinde de sıklıkla görülmektedir. Seneca bilgeyi, iyilik ve kötülük düşüncesinin etkilemediği bir çeşit ölümlü Tanrı olarak değerlendirmektedir. “Hiç kimsenin bilgeye bir zararı ya da iyiliği dokunamaz, çünkü Tanrısal şeylerin yardım edilmeye ihtiyacı olmayıp yaralanmaları da mümkün değildir. Bilge de tanrılara benzeyen ve onlara en yakın duran kişidir, ölümlülüğü hariç tutulursa Tanrı gibidir” (Seneca, 2017, s.41). Böylece bilge kişinin birçok insanın etkilendiği kabalık, hakaret, dışsal kayıplar gibi durumlardan etkilenmediğini ve asla öfkeye kapılmadığını belirten Seneca, bunu içsel erdemleri sayesinde gerçekleştirdiğini ve bu erdem değerinin bilge kişiden asla eksilmeyeceğini belirtmektedir. “Bilge ise hiç kimse tarafından küçük düşürülemez, büyüklüğünün bilincindedir ve hiç kimsenin onun üzerinde böyle bir etki bırakmaya hakkı olmadığını bilir. Hatta ruhun acıları yerine rahatsızlıkları denilen bütün bu şeyleri bırakın yenmeyi, hissetmez bile!” (Seneca, 2017, s.44). Stoanın en önemli değerlerinden biri olan “kayıtsız kalınması gereken şeyler konusunda kayıtsız kalınması” ilkesi ve “ruhun kayıtdan uzak durması” prensibiyle bilgenin olaylarla ilgili

düşüncesinin hoşgörülü ve etkilenmez olacağını belirten Stoacı düşünürler, düşüncenin olumsuzlukla beslenmemesi gerektiğini özellikle belirtmişlerdir. Dışsal olayların insanlarda zaafılara neden olduğunu belirten Stoa düşünürleri, bilgenin dışsal olayların sürekli hareket ve değişime tabi olmasından dolayı onların sonluluğunu kabul etmesi ve onlara güvenmemesi gerektiğini ayrıca her zaafın insanı köle kılacağını düşünmektedir. Kuşkusuz, modern yaşamda da yaşamın konfor ve lüks değerlerinin artması ve bunlara olan zaafın artması, insanın dışsal değerleri varoluşsal yaşam değerleri olarak benimsemesine sebep olmuştur. Oysa Stoacılar için her konfor ve lüks bir zaaf olarak insanın dışsal olayların güvenilmezliğine kendilerini kaptırmalarına ve içsel değer ve erdemlerden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ve dışsal değerlere kendini kaptıran insanın mutlu olmasının sadece talihe bağlı olduğu yerde, içsel değerleri olan insanın mutluluğunun sadece kendisinde olduğu aşikârdır. Seneca tutkuların tamamıyla dışarıda bırakılmasının daha uygun olduğunu düşünerek bunları kabul eden insanların onlardan kurtulmasının zor olduğunu belirtmektedir. “Evvela zararlı olan tutkuları yönetmektense dışarıda bırakmak ve onları kabul ettikten sonra dizginlemekten ziyade hiç kabul etmemek daha kolaydır, zira bunlar hükmü bir kez ele geçirdiler mi bir yöneticiden daha güçlü olurlar ve ne kısıtlanmaya ne de küçültülmeye meydan verirler” (Seneca, 2022’a, s.33). Tutkular ve zaafların aklın doğru şekilde kullanımına engel olacağını bilen Stoacı düşünürler, bunların insan için tamamıyla zararlı olacağına hükmetmişlerdir. “Sonuç olarak zaafılar, yer yer bazı işlere yarıyorlar diye kullanıma alınmamalıdır. Zira vücuttaki ateşin bazı özel durumlarda rahatlama sağlıyor olması, ondan tamamıyla kurtulmanın daha iyi olduğu gerçeğini değiştirmez” (Seneca, 2022a, s.40). Kuşkusuz Stoa Okulunun kurucusu Zenon da bu tarz duygu, tutku ve zaafıları bozukluk olarak nitelendirmiş ve aklın doğru kullanımından sapma olarak değerlendirmiştir. Ancak Zenon’a göre bilge kişi bundan uzaktır. “Onlar bu zihin bozukluğunu insandan söküp atmıyorlar. Sadece onları sınırlayıp dar bir çerçeveye sıkıştırıyorlar, o ise bilgenin bu hastalıklardan uzak olduğunu düşündü. Eskiler bu bozuklukların doğal ve akıldan yoksunluk olduğunu söyleyip arzuyu ve akılı ruhun farklı bölümlerine yerleştirirken, o bunlara katılmıyordu. Zira bozuklukların tercihe dayalı olduğunu ve sanıya bağlı bir kararla benimsendiğini varsayıyor ve tüm bozuklukların anasının ölçsüzlük ve aşırılık olduğunu düşünüyordu” (Zenon & Kleanthes, 2021, s.82). Böylece bilge insan, aşırılığa sapmayan, ölçülü ve akılı kendi için temel kabul eden bir insan olarak ortaya konulmaktadır. Hazların sadece bireysel değil toplumsal olarak çatışmalara, kargaşaya ve savaşlara da neden olduğunu belirten Cicero ise aynen Seneca gibi bunun ancak bilgece bir tutum ile ortadan kaldırılabilceğine inanır. “Üzüntüyü ruhlardan söküp atacak, korkudan

dehşete kapılmamıza izin vermeyecek olan sadece bilgeliktir; onun önderliğinde tüm şiddetli isteklerin coşkusu ortadan kaldırdıktan sonra dinginlik içinde yaşanabilir. Nitekim sadece tek tek insanları değil, aynı zamanda tüm aileleri yıkan, hatta çoğu kere tüm devleti çökerten doyumsuz isteklerdir” (Cicero, 2020, s.85). Bu doyumsuzluğa son veren bilgece yaşam doğaya ve akla uygun yaşamdır ve sadece doğal isteklerin giderilmesi ile ilişkilidir. Burada doğal istek ve arzuların normal olduğundan bahseden Cicero, insanın bunları karşılama sürecinin zorunlu sonucu olduğuna dikkatleri çeker. “Gerekli istekler çok çaba harcamadan ve çok bedel ödmeden tatmin edilir, doğal arzular çok şey istemez, zira kendisine yeterli gelen doğanın bereketi her an hazır ve sınırlıdır, buna karşılık içi boş arzuların ne bir ölçüsü ne de bir sonu olduğu keşfedilir” (Cicero, 2020, s.86). Kuşkusuz Cicero’nun Stoacı öğretiyi hazla bağdaştırma çabası bilgenin doğadan gelen doğal ve sınırlı isteklerinin inkâr edilemezliğini içermektedir. En azla yetinen dingin ve ölçülü kişi bilgedir, ancak bilge kişi aynı zamanda kendi doğal yaşam akışındaki doğal döngüsüne de sırtını çevirmeyen kişidir. Bedeni yaşam akışına katılmak için bir madde olan bilge, ruhunu erdemle, bilgi ve ölçülülükle besler. Bilge kişi kendisinde sahip olduğu erdemleri yitirmede hiçbir şey yitirmeyecektir. “Bir insanda alınıp verilemeyen şeyi öv, o adama özgü olan şeyi. Nedir bu? diyorsun: Onun ruhu, ruhundaki yetkin akıl! İnsan akıllı bir hayvandır çünkü. Doğduğu amaca uygun görevi yerine getirirse, ‘en üstün iyi’ ye ulaşır. Peki bu akıl insandan ne ister? Çok kolay bir şey, yani yaratılışına uygun olarak yaşamasını ister, bunu ister yalnız” (Seneca, 2019, s.146). Böylece Stoa düşüncesinde akla uygun yaşamak, belirtildiği gibi kendi doğasına uygun yaşamak; evrenle uyum içinde yaşamak anlamına gelmektedir. Akıl, ruhu besleyen en önemli kaynaktır. Mutlu yaşamak için zaruri olan aklın yön göstericiliğini ve erdemle derinliğini kavramaktır. “İyi ve kötü zihin dışında başka bir iyi veya kötü tanımayan, ahlaki doğruluğa önem veren, erdemden hoşnut olan, şansın getirdiklerinin şımartmadığı ve parçalayamadığı, kendisine gerçek hazzın hazları küçümsemek olduğu düşüncesini benimsetmekten daha büyük bir iyilik yapamayacağını bilen insana mutlu diyelim” (Seneca, 2022b, s.18). Kuşkusuz, Seneca’nın bu mutluluk tanımında Stoa Felsefesi’nin genel anlayışı kendisini bütün açıklığıyla göstermektedir. Aklı kendisine çıkış noktası olarak alan, erdeme önem veren ve dışsal olaylara kesinlikle önem vermeyen insan mutlu insandır.

3. SONUÇ

Yaşamın bir akış, döngüsellik ve görünüş olduğunu kabul eden Stoa Okulu ve filozoflarına göre kontrol edilemeyen şeylere takılmadan yaşamak önemli bir bilgelik kabul edilmiştir. Aklını kullanan, iradesine sahip olan ve doğaya uygun yaşayan insanın doğru seçimler yapabilme

kabiliyetinin gelişeceğine ve doğaya saygılı olacağına inanan Stoacılara göre, olayları olduğu gibi görmek ve kabullenmek yıkım yaşamamak için önemli bir belirteçtir. Ölümü ve acıları hayatın bir gerçeği olarak görüp sakinliğini ve dinginliğini her durumda koruma düşüncesi bilgeliğin ve doğaya uygun yaşamının bir gereği olarak benimsenmiş ve tevekkül düşüncesi ağır basmıştır. Ancak bu tevekkül aynı zamanda insanın kendi ölümünü seçebilme hakkına sahip olduğu anlayışı ile Stoacıların kendi ölümlerine de müdahale etme hakkını getirmiştir. İnsanların olaylardan daha çok o olaylarla ilgili düşüncelerinin yargılarını ve zaafalarını belirlediğini düşünen Stoacı Okul, olaylar karşısındaki tutum ve düşüncenin değiştirilmesi ile kızılacak, üzülecek ve korkulacak hiçbir şeyin bulunmadığını ve duyguların düşüncelerle dönüştürülerek âdeta bir tür zihinsel ve ruhsal katharsis yaşanabileceği imasında bulunmuşlardır. Evrende her şeyin bir ahenk, güzellik ve düzen içinde olduğunu ve bu nedenle insanın bu tanrısal düzenin bir parçası olarak kendi uyum, ahenk ve güzelliğini yaratabileceğini savunan Stoacı düşünürler, içsel huzurun korunması için nasıl eylemde bulunup nasıl düşüneceğinin ancak insanın kendi ruhunda ve içsel erdeminde bulunduğunu kabul etmişlerdir. Felsefenin bu anlamda insan ruhunu, aklını ve erdemi geliştirebilmenin en önemli kılavuzu olduğunu içselleştiren yaklaşımlarıyla kendini bilmek ve tanımak anlayışını felsefelerine düstur edinmişlerdir. “En yüksek iyiyi ve mutluluğu” ahlaki ve zihinsel erdem olarak kabul eden, dışsal zaaf ve tutkulardan arınmış insanı, bu erdeme en çok ulaşmış mutlu ve iyi insan olarak kabul eden Stoacı bilgelik; beden hastalandığı gibi ruhun da hastalandığına, bu hastalığın ancak zorlukların artması, insanın sınanması ve bu zorluklara sabır, huzur ve dinginlikle yaklaşan insanın ahlaki olarak özgürleşeceği inancının kabulü ile eşlik etmektedir. Ancak kuşkusuz ahlaki özgürleşmenin, sadece ben düşüncesinden ziyade ötekine karşı sorumluluklarının da bilincine varmak ve ötekine olan ödevlerini de yerine getirmek olduğunu benimseyen Stoacı Okul, düşünce kadar eylemin önemine de dikkat çekmektedir. Dolayısıyla insanlara adil olmanın, nezaketin, mütevazılığın, gülümsemenin, iyilik yapmanın ve yaşamda kendi anlamlarını bulmanın yollarını gösteren Stoa düşüncesi; kötülüğün insanın yaşamda yok olup gideceği düşüncesi ile bağdaşmayacağı ve insanın bunu her gün kendine tekrarlaması gerektiğinin altını çizmektedir. Bilgelik için ölçülü yaşamayı, sabırla katlanmayı, dinginliği, zihnin ve ruhun kendi içine dönmesini tavsiye eden Stoacılar insanın yaşamda kendi ilkeleri ile kendini ve yaşamının anlamını bulmasını ve kurmasını tavsiye etmektedirler. Üstünlük ve bencillik düşüncesini doğaya aykırı bulan bu bilgece yaklaşım, herkesin insan olarak aynı kökten geldiğini; birbirlerine aşına ve yakın olmaları gerektiğini söylemektedir. Bu kapsamda Türk kültüründe de kullanılan “beşer, şaşar” deyimini, tam da bu öğretiyi hatırlatır. İnsanın

yaşamda yanılma, hatalar yapma payı hep olacaktır. Bu durumda Stoacı düşünürler hata yapan insanlara da değer vermek gerektiğini ifade eden düşünceleriyle “kusurları örtmede gece gibi ol” diyen Mevlâna yaklaşımına da benzetilebilir. Haksızlık yapmaktansa haksızlığa uğramayı tercih eden Sokrates gibi, erdemi en büyük güzellik sayan Stoa düşüncesi modern yaşamda, insanın kendine ve başkalarına saygılı olması, sabırlı ve dingin kalabilmesi, yaşamın kısa ve geçiciliğine dikkat çekmesi ve her alanda sadeleşme ve erdem beklentisiyle mutluluğu dışsallıktan ziyade insanın kendi ellerine teslim etmekte ve akli yaşamın “en yüksek iyisi ve mutluluk kaynağı” olarak görmektedir. Bilge insan kendine ve başkalarına saygılı ve ölçülü insan olarak erdemleri ve güzelliği kendisinde toplamış bir kaya gibidir. O, dik duruşlu fakat mütevazı, etkilenen ama yerinde kalan, doğayla bütünleşen bir bilge kayadır.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Antoninus Aurelius, M. (2016). *Kendime düşünceler*. (Çev. Ceyda Eskin). İstanbul: Oda Yayınları.
- Cicero. (2020). *İyi ve kötü şeylerin gayeleri üzerine*. (Çev. C. Cengiz Çevik). İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Epiktetos. (2019). *İçsel huzur iyi yaşamın kapısını açar*. (Çev. Cengiz Erengil). İstanbul: Beta Kitap Yayınları.
- Ferry, Luc. (2017). *Gençler için batı felsefesi*. (çev. Devrim Çetinkasap). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Gündoğan, A. O. (2018). *Felsefeye giriş. 3. Basım*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Karadayı, K., & Dinçşahin, U. (2021). *Filozoflarla beş çayı stoa felsefesi*. İstanbul: Olimpos Yayınları.
- Luck, G. (2011). *Köpeklerin bilgeliği antikçağ kiniklerinden metinler*. (Çev. Oğuz Özgül). İstanbul: Say Yayınları.

- Özgüney, T. (2022). *Stoa okulu*. İstanbul: Beyaz Baykuş Yayınları.
- Seneca. (2014). *Tanrısal öngörü (De Providentia)* (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Seneca. (2017). *Bilginin sarsılmazlığı*. (Çev. Elif Burcu Özkan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Seneca. (2019). *Ahlak mektupları*, (Çev. Türkan Uzel). İstanbul: Jaguar Kitap.
- Seneca. (2022a). *Öfke üzerine*. (Çev. A. Doğucan Hanegelioğlu). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Seneca. (2022b). *Mutlu yaşam üzerine & yaşamın kısalığı üzerine* (Çev. C. Cengiz Çevik). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Stock, George. St. (2021). *Stoacılık*. (Çev. Melike Molacı). Ankara: Fol Yayınları.
- Zenon & Kleanthes. (2021). *Stoa felsefesinin kuruluş fragmanları*. (Çev. C. Cengiz Çevik). İstanbul: Albaraka Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The Thoughts of the Sage Who Integrates with Nature and Becomes Rock in Stoic Philosophy

Introduction

In this study, the criteria of wisdom and virtue of Stoic philosophy are discussed, and the qualities of wisdom such as patience, courage, temperance, using reason correctly and living in accordance with nature are discussed by Stoic philosophy and Stoic philosophers. In particular, it has been tried to show why Stoic life emphasizes ideals such as the correct use of reason and living in accordance with nature, and that these are important elements for human life. The fact that the School of Stoa was one of the most important schools of the Early Ages and that the ethical foundation therein later influenced religious life in medieval philosophy shows the importance of the philosophical thoughts and lifestyle of this intermediate period. This study has tried to reveal the basic requirements of this way of life and indicate how a wise life should be.

Wisdom in Stoic Philosophy

One of the significant schools of the Hellenistic era is the Stoic School. This school, which was particularly characterized by Heraclitean elements, envisaged a union in which the exterior and internal natures of humans may coexist in harmony under the control of the logos (reason). It declared that a moderate lifestyle would be beneficial for man and that he could disregard little matters in life without becoming enamored with passions. They claimed that people would gradually enter the path of wisdom through their purification from material pleasures and passions, and that the wise person would not be harmed by any external and material conditions. In order to realize this, he emphasized the importance of acting under the guidance of one's own reason in all circumstances and feeling oneself as a microcosm within the larger universe and being included in the larger universe. Arguing that ethical principles are the most important criteria that a person can have in life, they stated that living in this way is the greatest wealth and that people who live like this live a good and happy life under all circumstances.

Conclusion and Discussion

In this study, it was attempted to explain how the lives of the Stoic philosophers and their philosophies were compatible as well as to identify signs of a wise existence. It has been attempted to shed light on the connection between this wisdom and a smart life and human

freedom and happiness, two of humanity's main aspirations. Especially in the light of the thoughts of the Stoic philosopher Seneca, who continued to be active in the Roman period, the details of the wise life were tried to be explained. According to the Stoic philosophers, the greatest achievement of man is the existence of moral criteria and values, while the progress of man on this path is accepted as the factor that leads to the highest happiness and freedom in the sense of collecting virtues. Stoic thinkers, who emphasized the importance of patient endurance and an ascetic life, emphasized that the greatest happiness for man can be achieved with inner freedom without being dependent on any external conditions. Such wisdom leads to a sober and courageous wise person who has turned away from all external conditions and turned away from the consolations of fortune.